

ÖZÜMLE BAŞ BAŞA

PÉTER NÁDAS

ÇEVİRİ: GÜN BENDERLİ

2. BASKI

2003 FRANZ KAFKA EDEBİYAT ÖDÜLÜ

♥ can
çağdaş

PÉTER NÁDAS

ÖLÜMLE
BAŞ BAŞA

Can ağdaş

Ölümle Baş Başa, Péter Nádas

Macarca aslından çeviren: Gün Benderli

Bu kitapta Péter Nádas'ın, "A biblia", "A kertész", "A bárány" ve "Saját halái" adlı öyküleri bir araya getirilmiştir.

A biblia: © 1962, Péter Nádas

A kertész: © 1964, Péter Nádas

A bárány: © 1966, Rowohlt Verlag

Saját halái: © 2002, Steidl Verlag

© 2013, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Liepman AG aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2013

2. basım: Ocak 2024, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Didem Bayındır

Editör: Seçkin Selvi

Sanat yönetmeni ve kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-5690-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

PÉTER NÁDAS
ÖLÜMLE
BAŞ BAŞA

ÖYKÜ

2003 FRANZ KAFKA EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Macarca aslından çeviren

Gün Benderli

♥can

Péter Nádas'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Bir Aile Romanının Sonu, 2014

PÉTER NÁDAS, 1942'de Budapeşte'de doğdu. Çağdaş Macar edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan yazar, 1961-1963 arasında gazetecilik ve fotoğrafçılık öğrenimi yaptı. 1965'ten 1969'a kadar Budapeşte'de yayımlanan *Pest Megyei Hírlap* dergisinde muhabir olarak çalıştı, aynı zamanda oyun yazarlığı ve fotoğrafçılık uğraşlarını da sürdürdü. Ülkesinde Széchenyi Edebiyat ve Sanat Akademisi; Almanya'da Berlin Sanat Akademisi üyeliklerine seçilen Nádas, 1998'de Macar Dijital Edebiyat Akademisi'nin kurucuları arasında yer aldı.

GÜN BENDERLİ (TOGAY), 1930'da İstanbul'da doğdu. 1950'li yıllarda Paris'te aldığı hukuk öğrenimini yarıda bırakarak Budapeşte Radyosu'nun Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Macaristan'a gitti. Orada otuz küsur yıl boyunca program yapımcısı ve sunucusu olarak çalıştı. İlk olarak Macar yazarı Imre Madách'ın *İnsanın Trajedisi* adlı oyununu Türkçeye çevirdi. Anılarını kaleme aldığı *Su Başında Durmuşuz* adlı kitabı Belge Yayınları tarafından 2003'te yayımlandı. Macaristan'da 2002'de yayımlanan ilk kapsamlı *Macarca-Türkçe Sözlük*'ü hazırlayan dört kişilik ekipte yer aldı.

İçindekiler

Kutsal Kitap	11
Bahçivan	77
Kuzu	99
Ölümlle Baş Başa	153

KUTSAL KİTAP

*No innate principles.*¹
(LOCKE. XVII. yüzyıl)

1

Zor açılıp kapanan koskoca demir bahçe kapısının her hareketinde, yılların pasıyla ek yerleri eriyip gevşemiş süs güllerinin, cicili bicili akantus yapraklarının, sarkan süslemelerin birbirine çarpmasından çıkan ses curcunası uzun uzun sakin bahçede yankılanır, tek katlı villanın kabartma alçı süslemeli duvarlarına çarpar geri dönerdi.

Villa, gösterişli görünümünün gururuyla sere serpe bahçeye uzanmıştı ama mimarı eseriyle böbürlenmeyi kendine ve villada oturanlara saklayacak, dışarıya sergilemeyecek kadar basiretli olduğundan sokağa bakan cephe, inanılmaz bir ustalıkla kalın gövdeli çam ağaçlarının, süs bitkilerinin, kayalık bahçelerin arasına gizlenmişti. Hafifçe öne çıkan teras ve parmaklıklar arasına sıkıştırılmış kışlık bahçe, şehrin sisler içinde yüzen silüetine bakıyordu.

1. (İng.) Hiçbir ilke doğuştan var olmaz.

Villanın, boyutları yabancı olduğu bir yaşam biçimini yansıtan altı odasını, şehirdeki dairemizden sonra yadırgamış, mermer zeminli giriş holüne ve neredeyse salon denecek kadar büyük, mavi fayanslı banyosuna şaşmıştık. Mobilyalarımız kocaman duvarlar arasında kayboluverdi, altı oda bir türlü ısıtılamıyordu, şaşkınlıkla karışık sevincimizden zaman geçtikçe geriye kala kala öfke kaldı. Sonunda anneler villanın iki odasını, başka bir ailenin oturabilmesi için belediyeye geri verdiler.

Yanımıza genç bir çift taşındı. Aylar geçtiği halde karşılaşmadık bile, bahçe o kadar büyüktü.

Gün boyu boş boş dolaşırdım. Bazen gizlice sigara içer, arada bir de şezlongu dışarıya çıkarıp kitap okurdum. Şimdi o günleri düşünürken dayanılmaz bir iç sıkıntısı geliyor aklıma.

Sıkıntıdan patlar, dolanıp dururdum; günlerime kendime göre bir düzen koymuştum. Okuldan dönünce yemeğimi yer, sonra bahçeye çıkıp peşimde kısa tüylü fox terrier köpeğim, elimdeki değneği bacağıma vura vura, çiçek tarhları arasında kasılarak dolaşırdım.

Bahçeyi birkaç kere turladıktan sonra, gezintimi bitirip kıyafetimi değiştirir, üstüme eski bir eşofman geçirip tekrar dışarıya fırlardım. Köpeğim Meta, arka ayaklarını altına alıp kapı önünde oturmuş, kuyruğunu sevinçle yere çarparak “boğa güreşi”ni beklerdi.

Elimdeki kırmızı bezi sallayarak koşmaya başladım. Meta arkamdan atlar, yakalar, çekiştirirdi; bezi başının üstünde sallayıp çevirince çılgına döner, hırlar, havlardı, yakalayınca bu sefer ben çekerdim, dişlerini geçirir bırakmazdı, zorla çekip alır, çimlerin üzerinde koşmaya başladım, köpek de peşimden, sonunda beni yakalar yere yıkardı, çimlerin üzerinde yuvarlanırdık, dişlerini bileğime geçirip havlar, bezi yakalayıp kaçardı... Her

gün, gülmekten ve koşmaktan böğrümüne sancı girene kadar böyle sürüp giderdi bu oyun.

Meta bazen oyunun kurallarını unuttur, işi ciddiye alır, hırlar, dişlerini gösterir, ağzını korkunç pembe dişetlerini, lekeli damağını göreceğim kadar açar, kötü sesler çıkararak korkuturdu beni.

Korku beni daha da coştururdu. Ben de hınzırlığımdan vazgeçmezdim. Bir keresinde fena saldırmıştı bana.

Bez dişlerine takıldı, ben bezi tutup yukarıya doğru çekince acısından uludu. Bedenini iyice gerip kurtardı kendini. Ağzında bir parça kırmızı bez kaldı. Birden dişlerini bacağıma geçirdi. Dakikalarca kendime gelemedim. Acıdan değil korkudan, bacağımdaki sadece ufak bir sıyrıktı. Yanı başımda çimlere bırakılmış bir çapa duruyordu. Yavaşça ve yaptığımı gayet iyi bilerek çapayı elime aldım. Meta yalvaran gözlerle yere yapıştı. Başladım vurmaya. Gövdesinden kan fişkirdi. İlk darbeleri yerken inliyordu, sonra gözlerini kapadı, derisinin, etinin çapanın keskin ağzıyla yarılmasına sessizce dayandı.

Birden tiksindim. Eğer tiksinseneydim bilmem içimdeki intikam hissi ve kuvvetim beni nereye kadar götürürdü. Bıraktım.

Günlerce görünmedi. Cumartesi öğleden sonra babam saman yığınının altında bulmuş. Çekip çıkarmış, eve getirdi.

Gözleri korkudan parlıyor, gövdesi cayır cayır yanıyordu, yaralarına samanlar yapışmış, kanı tüylerinde kurumuştur. Güçlkle nefes alıyor, dilini sarkıtmış suratını yalıyordu.

Annem köpeği yıkadı, yaralarını sardı, su verdi, sonra babamla aralarında konuştular, "Kimdi acaba köpeği bu kadar hırpalayan? Mutlaka bir yerden piliç çalmıştır..." Hiç sesimi çıkarmadım.

Ertesi sabah banyoya giderken az kalsın Meta'nın kaskatı kesilmiş bedenine çarpıyordum. Kapıya kadar sürüklemişti kendini, belki de dışarıda, açık havada ölmek istemişti... Trajik bir surat takınarak annemlerin odasına gittim. Daha kalkmamışlardı. Günlerden pazardı.

“Ölmüş,” dedim ve o an ağlamaya başladım. Annemin yanına sokuldum; ama başımı okşamalarından kurtardım. Teselliye ihtiyacım yoktu.

2

Günlerce kendime bir yer bulamadım. Sonra tavan arasına çıkıp yeni hazineler keşfettim. Sandıklar dolusu eski mektup, fotoğraf, gazete – villanın eski sahibi toprak beyinin kalıtıydı. Toz içinde kalmış yazıları karıştırdım, ince, güzel harflerle yazılmış uzun mektupları keyifle okudum. Akşam ziyafetlerini, hizmetçileri, aşkları, modaları, atları, deniz kıyılarını anlatan satırları yutarak tavan arasının tozlu kirişleri arasında saatlerce oturdum.

Şık giyimli zarif beylerin ve hanımların dev gemilerin güvertelerinde, Mısır'da piramitlerin altında, deve sırtlarında, Roma'da sütunların arasında, Venedik'te gondollarda çekilmiş fotoğraflarına baktım.

Tavan arasının daracık pencerelerinden altın renkli bir toz bulutu demet gibi uzanırdı. Bazen aşağıdaki dünyadan çılgıña benzer bir ses ve şehrin süreğen, monoton gürültüsü bana kadar gelse de bunlara o kadar alışkımdı ki farkına bile varmazdım.

Kimi mektuplar beni hayal âlemine sürüklerdi. Bir at üstünde düşünürdüm kendimi, yetişkin biri olarak değil, çocuk olarak, dimdik, elimde kamçı. Ya da büyük bir mermer salonda, Mozart gibi piyanonun önünde oturmuşum, kanatlı kapılarda kırmızı kadife perdeler, siyah-beyaz kıyafetli hizmetçi kız gelen tebrik mektuplarını bir tepsi içinde getiriyor.

Bir gün yine tavan arasında tarifsiz bir tembellik içinde başımı kirişe dayamış hayal kuruyordum ki altın yaldızlı tozlar arasından bir kadın sesi çınladı. Ses bahçenin sonundan, tenis kortu tarafından geliyordu:

“Évaaa! Çık artık sudan!..”

Pencereye yanaştım; ama ağaçların yapraklarından komşu bahçe görülmüyordu. Éva da artık sudan çıkmış olmalıydı ki ses kesilmişti.

İsmi meraklandırırdı beni.

Hazinelerimi sandığa doldurup aşağıya, eve koştum. Öğleden sonralarının bu erken saatlerinde bizim evde derin bir sessizlik hüküm sürerdi. Anneannem, dedem en dipteki odalarında istirahata çekilmiş olurlardı.

Dedem, *Népszava* gazetesine aboneydi, ta çıraklık döneminden beri bu gazeteyi almış. Fakat işi gözlerini fena halde bozduğundan artık büyük harfleri bile seçmiyordu. On yıldır her gün gazeteyi ona anneannem okuyordu. Pencerenin önüne oturur, metal çerçeveli gözlüğünü gözüne takar, sözcükler ağzından süratle ve tekdüze bir sesle dökülmeye başlardı. Anneannemin o monoton sesini dinleyebilmek için dedemin herhalde sonsuz bir sabra ya da tevekküle ihtiyacı olmalıydı. Dedem, anneannemin ağzından dökülen bu sütbeyaz, bulanık yığından esas olanı her zaman çıkarabilirken anneannem hava durumundan başka hiçbir şeyi aklında tutmazdı. Onu da bacalarının ve belinin hava değişimini Meteoroloji Enstitüsü'nden daha doğru olarak bildirdiğini iddia ettiği için.

Öğleden sonraları her şey benimdi. Zaman ve mekân! Çekmeceleri canımın istediği gibi karıştırır, benden sakladıkları kitapları okurdum.

Éva adını duyup da tavan arasından inince doğru babamın gardırobuna gittim, bir kravat baktım kendime. Bir buluşmaya kravatsız gitmeyi hayal bile edemiyordum.

Tenis kortuna doğru koşmaya başladım. Korta yaklařtıķca adımlarımı yavaşlattım. Éva'yı hayal ettim. Üs-tünde pembe tlden bir elbise, elinde beyaz şemsiye, başında hasır şapka, havuzun kenarında mağrur bir edayla geziniyor, aynen kızlar için yazılan romanlardaki resimlerde olduğu gibi. Bu bekleyiş kalbimin atışlarını hızlandırdı.

Bahçeyi çevreleyen ite gürültü etmeden yaklaştım, leylak ağaçlarının dalları arasından komşu tarafa baktım ama kimseyi göremedim. Büyük bahçenin tam ortasında, kayalarla bezenmiş yerde, cephesini güneşe vermiş baştan aşağı cam bir villa görünüyordu. Daha aşağıda doğal taşlardan yapılmış bir havuz, hemen yanında da içinde nilferlerin yüzdüğü daha küçük bir havuz vardı.

Uzun süre çalıların arasına saklanarak oturdum. Hiçbir kıpırtı olmadı. Bu durum beni daha da büyüledi. Bu sefer Éva'yı panjurlu pencereleri olan bir odada oturmuş piyano çalarken hayal ettim. Piyano sesi duyulmuyordu ama bu, hayal gücümü etkilemedi. Uzun zaman oturdum, nihayet evin arkasından tok bir kız sesi yükseldi.

“Geh, geh, bili, bili...” sesin arkasından, avucunda mısır taneleriyle kız göründü, ardından da badi badi koşuşan a kazlar.

Giderek yaklaşıyordu ite. Arada bir aralarına bir-iki mısır tanesi atarak hayvanları kışkırtıyordu, kazlar tıslıyor, sonra gene kızın arkasından gitmeye devam ediyorlardı.

Kızın –Éva olabileceğini düşünmemiştim bile– s-tne küçük gelen etekliği incecik bacaklarını rtemiyordu, yalınayaktı. Gizlendiđim yerin çok yakınında durup nihayet avucunda tuttuğu mısırları kazlara serpti. O zamana kadar korkum da geçtiğinden seslendim:

“Hey!”

Arkaya döndü, onu şaşırtacağı mı sanmıştım; ama incecik yüzünde gördüğüm, şaşkınlıktan çok düşmanlıktı.

“Ne istiyorsun?” dedi.

“Hiç!”

“O halde neden bakıyorsun?”

“Yasak mı?”

“Aptal!” dedi ve kazlara döndü. Biraz bozuldum, fakat yerimden kıpırdamadım. Hayvanlara bakıyormuş gibi yapıyor, yan gözle beni izliyordu, birden bağırdı:

“Hâlâ burada mısınız?”

Biraz çekinerek, “Buradayım!” dedim. Eve doğru yürümeye başlamıştı, başını bile çevirmeden, “O halde ben gidiyorum!” dedi.

Elimde olmadan, yalvarırcasına ağızımdan döküldü:

“Gitme!”

Durdu, bana döndü.

“Peki!” dedi.

Birden cesaret buldum:

“Yaklaşsana!”

“Neden?”

“Konuşalım.”

Yanıt vermedi, bana doğru yürümeye başladı. Hâlâ çitin dibinde duruyordum.

“Otursana!”

Oturdu. Eteğini bacakları arasına sıkıştırdı ve bana baktı. Bu hareketi beni yine ürküttü. Bir gözlerine, bir sıkıca kavuşturduğu bacaklarına bakıp duruyordum. Koyu kahverengi, yumuşak gözleri vardı.

“Arkadaş olalım...”

“Aptal,” dedi yine, “ben kızım, seninle arkadaş olamam.”

Yanıtı beni şaşırttı. Hiçbir şey söyleyemedim. Hem hakkı varmış gibi geldi hem tartışmak istedim. Sürekli bana bakıyordu. İkimiz de susuyorduk. Sonra ayağa kalk-

tı, eteğini silkeledi, yumuşak ve samimi bir sesle, sanki uzun zamandır tanıştıyormuşuz gibi, "Görüştürüz!" dedi.

İsterdim "Gitme, kal" demeyi ama o kadar kendinden emin adımlarla uzaklaştı ki cesaret edemedim.

3

Evimizin bütün odaları gibi giriş holü de hem çok farklı hem son derece büyüktü. Mermerden yapılmış yarım sütunlar holü ikiye bölüyordu. Giriş kapısından sol tarafa doğru üç oda ve oda gibi içine girilebilen gömme dolap vardı, duvara dayalı yarım sütunların bulunduğu sağ taraf ise bir daire biçiminde genişliyordu, bir yanında yere kadar inen kocaman pencereler vardı, diğer yanında ise tavan arasına çıkan kahverengiye boyalı merdiven. Mutfak, kiler ve hizmetçi odasına da buradan geçiliyordu. Tavan arasına çıkan merdivenin yanında muşamba örtülü bir masa ve etrafında beş sandalye vardı. Yemeklerimizi burada yiyorduk.

Annemler eve geç gelirlerdi. Arabanın kapısının çarptığını duyduğumda saat sekiz ya da dokuz olurdu, sonra bahçe kapısı acı acı gıcırdardı ve hafif inişli bahçe yolunda annemin küçük adımlarının çıkardığı sesleri duyar, kapıyı açmaya koşardım. Beni öper, sonra ellerini yıkardı; anneannem akşam yemeğini ısıtırken biz oturma odasına geçerdik. Annem çorap tamir eder, yahut örgü örer, ben de ona o gün yaptıklarımı, okulda neler olduğunu anlatırdım. Annem daima babamdan önce eve gelir; ama mutlaka yemeğe babamı beklerdi.

İkinci kapı çarpışını duyana kadar yarım saat bazen bir saat beklerdik. Önce arabanın kapısının sesi duyulurdu, sonra bahçe kapısının. Bahçenin beton yolunda yine ayak sesleri yükselirdi; ama bu kez biraz tutuk ve kararlı değil, aceleci ve kararlı sesler. Kapıyı açmaya annem

giderdi, ben oturma odasıyla hol arasında durur dikkatle onlara bakar, yarı karanlıkta öpüşen ağızlarını seçmeye çalışırdım. (Buluşmaları ve genellikle ilişkileri beni çok ilgilendirirdi.) Sonra babam bej çantasını portmantonun altına koyar, banyoya geçerdi. Arada eliyle başımı okşar, uzaktan bana bakar ve her akşam aynı soruyu sorardı:

“N’aber evlat? Okul nasıl gidiyor?”

Ama hiçbir zaman yanıtı beklemezdi. Bekleyemezdi de zaten, çünkü ellerini yıkar, sonra da yüzünü musluktan akan suyun altına tutar ve bu arada annemle konuşurdu. Hiç alınmazdım, o kadar alışmıştım ki böyle olmasına, babamdan daha fazlasını da beklemezdim zaten. Birbirimizi tanıdık tanıyalı (konuşmaya başladığımdan beri) ilgisi, yanıtız bırakılan bu cümleden, “N’aber evlat”tan öteye geçmemiştir. Baba-oğul ilişkisi hakkında bundan fazlasını bilmiyordum.

Ondan sonra akşamları pek ağzımı açmazdım. Onlar işten, politikadan, iş arkadaşlarından konuşurlardı, hem de orada yokmuşum gibi, açık açık. Ben de, söylediklerinden anlam çıkarmaya, tanıdığım insanları kafamda birleştirerek, ayırarak, hiç soru sormadan her şeyi anlamaya çalışırdım. Bu konuşmalara böylece sessizce katılabilmek bayağı hoşuma gidiyordu. Sekreterlerden, başkanlardan, bakanlardan, başbakanlardan söz ediliyordu çünkü.

Bazen tavan arasına açılan yerde oturur, nasıl yemek yediklerini seyredirdim. Yemek yerken de konuşurlardı. Babam arada bir kaşığı bırakır, yemeği unutup sinirli bir sesle meçhul biriyle tartışmaya başlardı. O zamanlar annem hoşgörülü bir gülümsemeyle ona bakar, babam da toparlanır yemeğine devam ederdi.

Anneannem de orada durur bulaşıkları yıkayabilmek için yemeklerini bitirmelerini beklerdi. Arada söylenirdi, bakkalda artık kuru fasulye de yokmuş, etin nasıl olduğunu bile unutmuşlar, ekmekte undan çok patates

Zihnim, aslında hazin bir yok oluş olarak anlaşılması gerekeni olağanüstü bir tepkisellikle değerlendiriyor, çünkü artık başkalarının deneyimiyle kıyaslama imkânı yok. Bu dünyevi bir şey olamaz, ben bu harikuladeliği hissetmek için bir şey yapmadım ki, oysa başkalarıyla paylaştığım fiziksel varlığında hep bunu arzulamış, hiçbir zaman da başaramamıştım. Bu son deneyimi hiç kimseyle paylaşamayacağımı bilmek bana çok eğlenceli geldi. Demek ki yaşamım, neyin yakınına sokulmam gerektiğini hissettiğim birkaç şanslı andan ibaretmiş.

Péter Nádas, sıradan insanların sıra dışı yaşamlarının yazarıdır. Yaşama mücadelesi veren, yoksul, kimi değerlerinden kopmamış kimi içindeki bastırılmamış faşizan duygularını ilk çatlakta ortaya çıkaran insanlar...

Yer yer yaşama bir çocuğun gözünden bakar yazar; büyüklerin anlaşılmaz dünyasına özenerek masumiyetini kaybeden çocuklar da vardır bu öykülerde, hâlâ kendisini koruyabilenler de... Ortak yanları ihmal edilmeleridir. Kimse -anne babaları dahil- gözlerine bakmaz onlarla konuşurken...

Yaşamla ölüm iç içedir Nádas kitaplarında... Kendisi de yaşamın kıyısından dönmüş, ölümün solğunu ensesinde hissetmiştir.

#macaredebiyatı #sıradanhayatlar #masumiyet #çocukluk #yoksulluk #ölüm

